

VERGİYE KARŞI GÖSTERİLEN TEPKİLERİN SONUÇLARI

Kemal AKMAZ^(*) - Öznur AKYOL^(**)

I - GİRİŞ

Her sistemde olduğu gibi vergi sisteminin de temelinde insan yer almaktadır. Bu nedenle vergi sadece ekonomik ve mali yönden değil, sosyal ve psikolojik yönlerden de ele alınması gereken bir bilim dalıdır.

Vergi, kamu harcamalarını karşılayabilmek amacıyla devlet tarafından cebren ve karşılıksız olarak alınan bir kamu geliridir. Verginin bu özelliği mükelleflerin vergiye karşı tepki göstermelerine neden olmaktadır. Devlet tarafından cebren alınan vergi, kişilerin gelirinde önemli bir azalmaya neden olmaktadır. Bu nedenle gelir düzeyinde değişiklik olmamasını isteyen mükelleflerin vergiye karşı göstermiş oldukları tepkileri başlıca yedi başlık altında ele alabiliriz.

94 Sayılı Vergi Raporu Dergisinde Türkiye’de vergiye karşı gösterilen tepkilerin nedenleri üzerinde durmuştuk. Bu sayımızda ise mükelleflerin vergiye karşı nasıl tepki gösterildiği üzerinde durulacaktır.

II. VERGİYE KARŞI GÖSTERİLEN TEPKİLER

A. VERGİNİN İKAME VE GELİR ETKİSİ

Vergi oranlarındaki artışlar, mükelleflerin davranışları yönünden öncelikle pasif tepki özelliği göstermektedir. Çünkü vergi oranlarındaki artış, öncelikle kullanılabilir gelir seviyesini azaltmakta ve mükelleflerin karar ve tercihleri üzerinde etkili olabilmektedir.¹

Bilindiği üzere temel ekonomik teori, vergilemedeki artışın “gelir etkisi” ve “ikame etkisi” suretiyle çalışmayı teşvike etki edebileceğini söylemektedir. Buna göre gelir etkisi, gerçek gelirleri azaldığı için daha yüksek vergi oranlarının insanları daha çok çalışmaya teşvik etmesidir. İkame etkisi ise boş zaman ucuzladığı için (boş zamanın maliyeti çalışmama sırasında mahrum kalınan gelirdir) daha yüksek vergi oranlarının insanları daha az çalışmaya teşvik etmesidir. Vergi oranlarındaki artışlar kullanılabilir geliri azaltmakta ve çalışmaya kıyasla aylak kalmanın maliyetini düşürmektedir. Nasıl ki, herhangi bir malın maliyeti düşünce o mala daha fazla talep oluyorsa, aynı şekilde maliyeti düşen aylaklığa olan talep artmakta ve sonuçta çalışma gayreti düşmektedir.²

Gelir ve ikame etkileri genellikle ters yönlerde işlediklerinden, bu durumda temel ekonomik teorisinin gücü vergi oranlarındaki bir değişimin toplam etkisinin ne olabileceğini tahmine yetmemektedir.³

^(*) Vergi Denetmeni

^(**) 9 Eylül Üniversitesi, Mali Hukuk Öğrencisi

¹ Coşkun Can AKTAN, Dilek DİLEYİCİ, Özgür SARAÇ; **Vergi, Zulüm ve İsyan**, Phoenix Yayınevi, Ankara-2002, s.125.

² Coşkun Can AKTAN; **Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi**, İzmir-2003, s.180.

³ Cemalettin UÇAK; “Vergilendirme Psikolojisi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:189, Mayıs-1997, s.26.

B. VERGİNİN YANSITILMASI

Kelime anlamı itibariyle verginin yansıtılması vergi ödeyicisinin – diğer iktisadi koşullar aynı kalmak şartıyla – kanunen ödemekle yükümlü olduğu vergi yükünü, gelir ve servetinde değişme olmayacak şekilde bir veya birden fazla kişiye devretme sürecidir.⁴

Vergi sübjektif etkisi nedeniyle mükelleflerin ekonomik güçlerinde bir azalmaya neden olur. Yükümlülerde buna bir tepki göstermek suretiyle, vergi şeklinde üzerlerine binen bu yükü başkalarına aktarma çaresini aramaktadırlar. Böylece vergi yükünden kurtulmak istemektedirler. Verginin yansıtılması, vergi ile gelir arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaktadır. Vergileme olayında, vergilendirilmek istenen gelir ile vergi alınan gelir aynı değildir. Çünkü kanunla belirlenen mükellef, kendi gelirine veya sermayesine düşen vergi yükünden kurtulmak için çaba harcayacaktır ve fiyat mekanizmasından yararlanacaktır. Milli gelirin bölüşümünde, mükellefin bu çabasının çok büyük önemi vardır.⁵

Verginin yansıtılma süreci üç aşama ile gerçekleştirilebilir. Bunlar; verginin ödenmesi aşaması, verginin vurgusu aşaması, vergiyi devretme ve verginin yayılması aşamasıdır. İlk aşamada vergi herhangi bir şekilde vergi dairesine ödenir. Mükellef bireysel, çevresel, siyasal ve ekonomik bir çok faktöre bağlı olarak ödediği vergi nedeniyle üzerinde psikolojik bir yük hisseder. Bu psikolojik baskı nedeniyle mükellef vergiyi yansıtmak ister. Bir başkası tarafından üzerine vergi yansıtılan kişi de, bu yansıyan verginin kendi üzerinde oluşturduğu psikolojik yüke bağlı olarak fiyat mekanizmasını kullanarak vergiyi yansıtacak ve böylece verginin yayılması aşaması ile verginin yansıma süreci devam edecektir. Yansıma süreci er geç durmak zorundadır. Bu süreç sonuza kadar devam etmeyecek, üzerine yansıtılan

vergiyi yansıtamayacak durumda olan bir mükellef bulununcaya kadar verginin yansıma süreci devam edecektir. Bu şekilde vergiyi başkasına yansıtamayıp kendi üzerinde kalan mükellefe verginin taşıyıcısı denilmektedir.⁶ Bu duruma da verginin yerleşmesi denilmektedir.

Verginin yansıtılması, ortaya çıkardığı sonuçlar itibariyle diğer tepki türlerine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık, vergi yansımasının vergi yükünün başkalarına aktarılmasını hedef alması noktasında ortaya çıkmaktadır. Verginin yansıtılması esasen vergiyi üstlenen bir mükellefin bu vergi nedeniyle oluşan yükü, çeşitli araçlar kullanarak diğer kişilere aktarmasıdır. Vergi yansıması diğer tepki türleri ile karşılaştırıldığında, devlet açısından vergi kaybının oluşmadığı bir tepki türüdür. Ancak bu yöntem devletin vergi yükünün toplumda dengeli dağılımını sağlama görevi açısından olumsuz etkiler meydana getirmesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır.⁷

Yansıma olayı hem sosyal ve ekonomik, hem de mali bakımdan önemlidir. Ekonomik bakımdan vergi yükünü devreden kişinin satınalma gücünü artırır, devralan kimsenin ise azalır. Yatırım ve üretim faaliyetlerini engeller. Sosyal adalet bakımından ise yansıma olayı, bazen vergi yükünün kişiler ve sınıflar arasında adaletli bir şekilde dağılmasına hizmet ederken, bazen de büyük adaletsizliklerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Görüldüğü gibi yansıma olayının çok yönlü etkisi bulunmaktadır. Yansıma olayının toplumda sosyal ve ekonomik yönden kötü sonuçlar vermesini önlemek için gerekli tedbirlerin geliştirilmesine dikkat etmek gerekir.⁸

C- TÜKETİMİ VE TASARRUFU KISMA

Bilindiği gibi iktisadi açıdan gelir, tüketim ve tasarruf şeklinde kullanılmaktadır. Genel olarak vergi oranlarındaki artışlar kişilerin kullanılabilir gelir

⁴ Salih TURHAN; *Vergi Teorisi ve Politikası*, Filiz Kitabevi, 1998, s.244.

⁵ Cengiz SİNANOĞLU; *Verginin Psikolojik Yönü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir-1994, s.59.

⁶ Fevzi DEVRİM; *Kamu Maliyesine Giriş*, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2. Baskı, 1996, s.192.

⁷ Coşkun Can AKTAN, Dilek DİLEYİCİ, İstiklal VURAL; *Vergileme Ekonomisi ve Vergi Psikolojisi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s.168.

⁸ SİNANOĞLU, Cengiz; a.g.t., s.65.

seviyesini azalttığından, gelir azalmasına bağlı olarak tüketim ve tasarruf miktarlarında değişme meydana gelmektedir. Mükelleflerin vergileme nedeniyle duyduğu baskı hissi, önce lüks maddelerin tüketiminde ve tasarruf hacminde bir düşmeye, daha sonra da en zorunlu ihtiyaç maddelerine doğru dereceli bir azalmaya neden olmaktadır. Diğer bir deyişle, mükelleflerin hissettiği baskı, gerek tasarruf gerekse belirli maddelerdeki tüketimin kısılması suretiyle, mükellefi bütçesinde bir değişiklik yapmaya zorlamaktadır. Amaç, ödenen verginin kişisel gelirden olduğu azalmanın mümkün olduğu kadar giderilmesi, yapılmak zorunda olan giderlerle eldeki gelir arasındaki dengenin yeniden sağlanmasıdır.

D- ÜRETİMİ AZALTMA

Vergi oranlarının yükselmesi, üretim faaliyetleri üzerinde de olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Çünkü vergi oranlarının artması ile kullanılabilir gelir seviyesinin azalması ve tüketim kısıtlamasına gidilmesi, zaman içinde üretimin de azalmasına neden olmaktadır. Diğer bir ifadeyle talep seviyesinde meydana gelen daralma, dolaylı olarak arz seviyesini de daraltmaktadır. Ayrıca, üretim faaliyetleri üzerine konulan vergiler de maliyet unsuru olduğundan, üretimin karlılığını azaltmakta ve doğrudan üretim kapasitesinin azalmasına neden olabilmektedir. Mükellefler artan vergilere antipati ile yaklaşmakta ve bu tutuma bağlı olarak üretimi azaltarak, vergilere dolaylı tepki göstermektedirler.

E- YATIRIMDAN VAZGEÇME

Artan vergi oranları, bürokrasi yatırımlar üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Artan vergiler nedeniyle yatırımcıların yatırım sonrası kazançlarının önemli bir kısmını devlete aktarmaları, yatırımın karlılığını azaltıcı etki göstermektedir. Yatırımın karlılığının azalması ise, onun cazibesinin azalması anlamına gelmekte ve yatırımcı açısından riske girme arzusunu zayıflatmaktadır.

F- VERGİDEN KAÇINMA

Vergiden kaçınma, vergi ödemesi gereken bir ki-

şinin bu vergiyi üçüncü şahsa taşıtmaksızın vergi ödememesi halidir. Onun için vergiden kaçınma verginin yansımalarının tersi bir durumdur. Sık sık vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı karıştırılır. Aslında vergiden kaçınma vergi kaçakçılığından daha geniş bir kavramdır. Vergi kaçakçılığı vergiden kaçınmanın özel bir halidir. Vergi yükümlüsü vergi ödemekten vergi kanunlarını ihlal ederek kaçıyor ise ortada vergi kaçakçılığı vardır; vergi yükümlüsünün vergi kanunlarına dayanarak vergi ödemekten kaçması halinde bahis konusu olan şey vergi kaçakçılığı değil vergiden kaçınmadır.⁹

Vergiden kaçınma iki türe ayrılmaktadır meşru vergiden kaçınma ve meşru olmayan vergiden kaçınma şeklindedir. Meşru vergiden kaçınma için aşağıdaki esasların göz önüne alınması gerekmektedir:¹⁰

- Yasalarla açıkça yasaklanmamış olan uygulamalar meşrudur.
- Vergi yükümlülüğünü zamanında ve gereğince yerine getiren mükellefin, vergiden tasarruf etmeye de hakkı vardır.
- Kişiler, ulusal veya uluslararası vergi kanunlarının boşluklarından yararlanarak vergi planlaması yoluyla gerekli yapısal düzenlemeleri yapabilirler.
- Vergi idaresinin vergi planlamasına yönelik düzenlemeleri inceleme ve gerektiğinde mükellefe açıklama yükümlülüğü getirebilecek vergi düzeltmelerinde bulunma hakkı vardır. Bir vergi mükellefinin, ekonomik teamüllere, şartlara uygun olmayan veya gerekçesi izah edilemeyen kanuni düzenlemeleri seçmesi halinde, hakkın kötüye kullanımı ortaya çıkar. Vergilendirme hakkının, tüm faktörleri göz önüne alan hukuki takdir yoluyla sağlanması vergiden kaçışı engeller.

Vergiden kaçınma olayı temel olarak iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bireylerin otağa çıkması muhtemel olan bir verginin konusu ile ilişki kurmaması yolunu tercih etmesidir. Emlak vergisi ödememek için bireylerin mülk edinmekten

⁹ İsmail TÜRK; **Kamu Maliyesi**, Turhan Kitabevi, Ankara-2006, s.198.

¹⁰ Saygın EYÜPGİLLER; "Vergiden Kaçınma ve Vergi Peçeleme", **Yaklaşım**, Sayı:113, Mayıs-2002, İnternet Erişim: http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2002053104.htm (10.04.2007).

kaçınması bu tarz bir vergiden kaçınmaya örnek olarak gösterilebilir. İkincisi, bireylerin vergi yasalarındaki boşluklardan yararlanarak ödeyecekleri vergileri minimize etmesi ya da hiç ödememesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bir işletmenin kurulurken, şirketin türünün veya konumunun vergi yükümlülüğünü asgariye indirecek şekilde ve alanlarda belirlemesi bu tarz bir vergiden kaçınmaya örnek olarak verilebilir.¹¹

Herkes, kanunlarda öngörülen esaslar dâhilinde vergisini ödemekle yükümlüdür. Ancak, mutlaka vergi yükümlüsü olmak için özel bir gayret göstermek zorunda değildir. Yasalar belirli kazançları vergilendirme dışı bırakıyorsa, bundan yararlanmak herkesin hakkıdır. İşte vergiden kaçınma, yükümlülerin yasal düzenlemelerden yararlanarak vergi yükümlülüğünü minimize etme çabalarını kapsamaktadır. Bu çabalar yasal düzenlemeler çerçevesinde kaldığından vergiden kaçınma bir suç sayılmaz. Vergi yasalarındaki boşluklardan yararlanarak ya da kanun metinlerine yasa koyucunun düşünmediği bir anlam vererek daha az vergi ödemenin sağlanması, konuyu çok iyi bilmeyi gerektirir. Zira vergiden kaçınma veya kanunları kullanarak ödenen vergiyi minimize etme ve vergi kaçakçılığı veya kanunları çiğnemek arasında belirli bir çizgi yoktur. Bu nedenle başarılı bir şekilde vergiden kaçmayı ancak kanunları çok iyi bilen veya mali müşavirlerin hizmetlerinden yararlanan büyük işletmeler gerçekleştirmektedir.¹²

G. VERGİ KAÇAKÇILIĞI

Vergi kaçakçılığı bilerek veya bilmeyerek vergi kanunlarına aykırı hareketle, verginin hiç ödenmesi veya eksik ödenmesi olarak ifade edilmektedir.¹³

Vergilere gösterilen tepkiler içinde en yaygın ve mükellefler tarafından en etkin olarak kullanılan vergi kaçakçılığıdır. Genel kabul gören görüşe göre

vergi kaçakçılığı, vergi ile ilgili yükümlülüklerin vergi kanunlarına aykırı olarak kısmen veya tamamen yerine getirilmemesidir. Mükellefin vergilemeye ilişkin ödevlerini yerine getirmemesi veya eksik yerine getirmesi yüzünden, vergi zamanında tahakkuk ettirilmemekte veya eksik tahakkuk ettirilmektedir.¹⁴

Vergi kaçakçılığının en belirgin özelliği vergilerin, elde edilen gerçek gelirler üzerinden değil de yükümlülerin vergi vermeyi düşündükleri kısım üzerinden ödeniyor olmasıdır. Yani elde edilen gelirler gerektiği gibi vergilendirilmediği için, devlete aktarılması gereken vergiler de gerektiği miktarda aktarılmamaktadır. Bunun sonucu olarak, her geçen gün yükü biraz daha artan kamunun bütçe açıklarının artması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bütçe açıklarının artması nedeniyle, kamu kesimi borçlanma gereksiniminin artması, borçlanma faizlerini, kamu yatırımlarını ve gelir dağılımını da olumsuz etkilemektedir.¹⁵

Vergi kaçakçılığının oluşturduğu önemli etkilerden bir tanesi de, sosyal dengenin bozulmasına yapmış olduğu olumsuz etkidir. Kaçakçılığın yaygın olduğu bir ekonomik ortamda, bütçenin finansmanı için yeni vergilerin konulması yahut mevcut vergi oranlarının daha da arttırılması gerekecek, bu durum da kayıt altındaki dürüst yükümlülerin ve ücretlilerin yüklerinin artmasına neden olacaktır. Bunun sonucunda bu grupta yer alan yükümlülerin ödemiş oldukları vergilerin başkalarının ödemesi gereken vergiler olduklarını düşünmeleri ise vergilere karşı tepkilerinin artmasına neden olacak önemli bir faktör olarak görülmektedir. İşte, vergi kaçırma olanakları teknik veya başka sebeplerle kısıtlı olan grupların veya dürüst yükümlü gruplarının ağır vergi yükü altında kalmaları, vergilemede eşitlik ilkesine ters düşmekte ve sosyal dengenin bozulmasına neden

¹¹ Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri, (İstanbul İli Anket Çalışması), İnternet Erişim: http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/malicozum76_ekkitap/2bolum.pdf (09.04.2007).

¹² Adnan GERÇEK; Türkiye'de Vergi Kaçakçılığı İle İlgili Mükelleflerin Davranışları ve Tedbirlerin Etkinliği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa-1996, s.40.

¹³ Gaye OSMANLIOĞLU; Türkiye'de Vergi İdaresi Mükellef İlişkisinin Uyumlaştırılması Sorunu, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa-1992, s.35.

¹⁴ AKTAN, Coşkun Can; DİLEYİCİ, Dilek; VURAL, İstiklal; a.g.e., s.169.

¹⁵ http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/malicozum76_ekkitap/2bolum.pdf (09.04.2007).

olmaktadır. Bunun sonucunda dürüst yükümlülerin kamu otoritesine olan inançları ve güvenleri azalmakta, vergiye uyumu olumsuz etkilemektedir.¹⁶

Vergi kaçırmanın en ufak etkisinin vergi gelirlerinin azalması olduğu, bunun yanında oldukça zararlı ekonomik sonuçları olduğu iddia edilir. Vergi kaçırmanın önemli etkileri, GSMH ve işsizlik gibi önemli göstergeler üzerinde, vergi sonrası gelir dağılımı üzerinde kaynakların dağılımı üzerinde ortaya çıkmaktadır. Vergi kaçırmanın en önemli etkileri muhtemelen kaynaklar ve dağılım üzerinde ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda vergilendirilmiş ve vergilendirilmemiş (yer altı) ekonomilerin varlığı, iki sektördeki net geliri ayırır. Eğer kaynaklar mobil ise net gelirler eşitleninceye kadar vergilendirilmiş sektörden vergilendirilmemiş sektöre doğru faaliyet kayacaktır.¹⁷

Bu bağlamda Türkiye’de vergiye karşı gösterilen reaksiyonların sonucunda oluşan kayıt dışı ekonominin boyutlarını şu şekilde ele alabiliriz.

Tablo-1: Yıllar İtibariyle Kayıt Dışılık Oranı ve Yaşanan Vergi Kaybı

YILLAR	KAYITDIŞILIK ORANI (%)	VERGİ KAYBI (TRİLYON TL)
1998	37,26	3.423
1999	33,46	4.573
2000	26,12	5.692
2001	31,48	11.612
2002	29,74	15.216
2003	29,61	19.667
2004	30,07	22.524

Kaynak: <http://milliyet.com.tr/2005/05/28/ekonomi/axekool.html-34k>Erişim: 10/10/2006.

Kayıt dışı ekonomi nedeniyle devletin vergi kaybı 2004 yılında 22.5 katrilyon liraya ulaşmıştır. Tabii ki bu kayıtdışılık tamamen vergiden kaynaklanmamaktadır. Faiz oranları, enflasyon oranları, vergi yükünde meydana gelen artış, hukuk sistemindeki tikanıklar, cezaların caydırıcı olmaması, noksanlık-

lar, denetimlerin azlığı vs. de kayıt dışı ekonomiyi arttırmaktadır.

H. VERGİ BORCUNUN GEÇ ÖDENMESİ

Yükümlülerin vergilere gösterdikleri davranış biçimlerinden birisi de vergi borçlarının geç ödenmeleridir. Vergi borcunun geç ödenmesi yasalara aykırı bir durum olmaması nedeniyle kaçakçılık davranışından ayrılmaktadır. Fakat zamanında ödenmeyen vergi borçlarının bir bedeli olarak gecikme zammı uygulaması tüm sistemlerde mevcuttur. Gecikme zammı oranının, borçların zamanında ödenmesini sağlayacak kadar yüksek olması gerektiği gibi, borcun ödenmesini olanaksız kılmayacak kadar da düşük oranda tespit edilmemesi konusu önemlidir. Aksi takdirde, gecikme zammının yüksek tespit edilmesi halinde bir defa ödenmeyen bir yükümlülük daha sonra ödenemez hale gelebilecek ve vergi aflarını gündeme getirebilecektir. Ülkemizde gecikme zammı vergi aslına ve vergi ziyai cezasına uygulanmaktadır ve 6183 Sayılı Kanunla düzenlenmiştir. Gecikme faizi ise V.U.K.’da düzenlenmiş ve bu kanunun kapsamına giren ve zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergi, resim ve harçlarda uygulanmaktadır.¹⁸

Vergi borcunun geciktirilmesini belirleyen tek faktör cezaların getirilerle kıyaslanması değildir. Bunun yanında, mükellefin vergi borcunu geciktirmesi nedeniyle inceleme geçirmesi veya vergi borcunu gecikmeli olarak ödediği için vergi idaresi tarafından fişlenmesi ve sürekli inceleme riski ile karşı karşıya kalması, finansal araçları kullanabilme yeteneği, mükellefin içinde bulunduğu ekonomik durum gibi faktörlere de bağlı olarak mükellef vergi borcunun geciktirilip geciktirilmeyeceğine karar verecektir.¹⁹

Vergi borcunun geç ödenmesi, kredi faiz oranı ile gecikme zammı oranı arasındaki uyumsuzluktan da kaynaklanmaktadır. Gecikme, kredi faiz oranı ile gecikme zammı oranı arasındaki farka bağlı olarak artma gösterir. Şöyle ki; mükellef alacağı kredinin

¹⁶ http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/malicozum76_ekkitap/2bolum.pdf (09.04.2007).

¹⁷ Hilmi ÇOBAN; Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Amprik Bir İnceleme: Denizli Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli-2004, s.82.

¹⁸ http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/malicozum76_ekkitap/2bolum.pdf Erişim: 07.06.2007.

¹⁹ ÇOBAN, Hilmi; a.g.t., s.87.

faiz tutarını, vergiyi geç ödemekle karşı karşıya kalacağı gecikme zammı tutarından fazla bulursa, tahakkuk ettirdiği vergiyi ödememe yoluna gidebilir. Yani, mükellef ödeyeceği vergiyi geç ödeyerek, ödenmeyen vergiyi ucuz kredi olarak kullanmayı tercih edebilir.²⁰

Tablo-2'de Türkiye'de 1970 ile 2004 yılları arasındaki genel bütçe vergi gelirlerinin tahsilatının tahakkuka oranları görülmektedir. bu yıllar arasında en düşük tahsilat oranı %79 ile 1982 yılında gerçekleşmiş, en yüksek tahsilat oranı da %93 ile 2004 yılında gerçekleşmiştir. 2004 yılı itibarıyla vergi gelirleri/GSMH oranının %23,6 olduğu düşünülürse, eksik tahsilat kabaca GSMH'nın %4'üne tekabül etmektedir ki, bu da azımsanmayacak bir rakam olarak görünmektedir.²¹

Tablo-2: Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahsilat Oranları (Toplam Tahsilat/Toplam Tahakkuk)(1970 - 2004)

YILLAR	ORAN (%)	YILLAR	ORAN (%)	YILLAR	ORAN (%)	YILLAR	ORAN (%)	YILLAR	ORAN (%)
1970	88,5	1977	87,1	1984	81,8	1992	81,7	1999	86,8
1971	89,9	1978	84,0	1985	84,9	1993	81,3	2000	90,5
1972	88,7	1979	81,2	1986	88,0	1994	82,8	2001	90,3
1973	89,6	1980	82,5	1987	89,6	1995	85,6	2002	91,4
1974	82,3	1981	81,5	1988	90,7	1996	88,1	2003	92,5
1975	89,2	1982	79,0	1990	87,9	1997	89,6	2004	93,0
1976	91,0	1983	81,1	1991	82,5	1998	89,5		

Kaynak: [http://www.gib.gov.tr/fileadmin/ HTML/VI/GBC/Tablo_18.xls.htm](http://www.gib.gov.tr/fileadmin/HTML/VI/GBC/Tablo_18.xls.htm)

III. VERGİ CENNETLERİNE GÖÇ

Yükümlülerin, ödedikleri vergi yükünü ağır bulmaları ve bu yükün adil dağılmadığı inancında olmaları durumunda, kendilerini ya da vergiye konu olan unsurlarını daha az vergi ödeyebileceklerini düşündükleri sektör, bölge veya ülkelere aktarmaları söz konusu olabilmektedir. Özellikle bazı ülkeler de kaynakları kendilerine çekebilmek amacıyla ciddi boyutlarda vergi indirimleri uygulanmaktadır. Hatta alacakları kimi vergilerden de vazgeçebilmektedirler. Vergi cennetleri geniş anlamda, bu özellik-

lerin yanında diğer ülke vergi otoriteleriyle bilgi değişimine yanaşmayan ülkeler olarak da tanımlanmaktadır.²²

Vergi cennetleri, vergi hukuku açısından vergiden kaçınmanın veya vergi kaçakçılığının bir aracı ya da yöntemi olmasına karşılık, esasen kişi veya firmaların vergilemeye yerel (coğrafi) anlamda uyum sağlamalarının bir aracı olarak ya da ulus devletlerin cebren vergi toplama yetkilerinde aşınmaya yol açan yasal düzenleme alanları olarak görülebilir.²³

Vergi rekabetinin olumsuz etkilerini azaltmak için global düzeyde vergi koordinasyonunu sağlamaya çalışan OECD "Zararlı Vergi Rekabeti" adlı çalışmasında vergi cennetlerinin temel özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Herhangi bir idari birimin vergi cenneti olarak adlandırılabilmesinin olmazsa olmaz koşulu vergilendirilebilir gelirin hiçbir vergiye tabi tutulmaması, çok cüzi nominal vergiye tabi tutulması veya vergi mükellefleri görünürde vergiye tabi tutulsa da çeşitli yöntemlerle gerçekte yok denecek kadar az bir vergiye tabi tutulmasıdır.

- Vergi cennetleri, buralarda faaliyette bulunan kişi ve firmalara ait her türlü bilgiyi çok sıkı gizlilik kuralları altında korur. İdari birimlerin çoğu bankacılık işlemleri ve finansal muameleler konusunda yabancı vergi idarelerine bilgi sağlamaz.

- Vergi cennetlerinin hemen hemen tamamında finansal uygulamalar ve vergi mevzuatı şeffaflıktan yoksundur.

- Birçok vergi cennetinde ikili bir döviz kontrol sistemi vardır veya kambiyo kontrolü hiç yoktur. Bu idarelerde yerleşik olanlar kambiyo kontrollerine tabi iken yerleşik olmayanlar sadece yerel para birimi ile alakalı kontrollere tabidirler.

- Klasik vergi cennetlerinde bankacılık kesimi önemlidir ve bankalar yerleşik olanlarla yerleşik olmayanlara vergileme konusunda farklı davranırlar.

²⁰ İhsan Cemil DEMİR; Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Davranışları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon-1999, s.41.

²¹ http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/malicozum76_ekkitap/2bolum.pdf Erişim: 07.06.2007.

²² http://archive.ismmmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/malicozum76_ekkitap/2bolum.pdf Erişim: 07.06.2007.

²³ Coşkun Can AKTAN; İstiklal Y. VURAL; "Vergi Rekabeti", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:22, Ocak-Haziran 2004, s.11.

Başarılı bir vergi cenneti gelişmiş bir bankacılık sistemine ihtiyaç duyar ve bu nedenle bu ülkelerdeki bankacılık son derece gelişmiştir ve yerel nüfus ve iktisadi faaliyetlerin çok ötesinde büyüklüğe sahiptirler.

- Benzer bir şekilde vergi cennetlerine fiziki açıdan ulaşım olanaklarının iyi olması gerekir.

- Bu merkezlerde belirli bir düzeyde iktisadi (reel) faaliyette bulunma gerekliliği yoktur. Birçok şirketin merkezi bu ülkelerde olsa bile bu şirketler sadece kağıt üzerinde var olan "sanal" şirketlerdir.²⁴

Vergi cenneti uygulamaları yüzünden önemli miktarda vergi kaybına uğrayan Türkiye'den bu ülkelere sermaye kaçışının önlenmesi için alınması gereken önlemler şu şekilde sıralanabilmektedir.²⁵

- Kayıtdışılığın önemli nedenlerinden biri olan vergi ve sosyal güvenlik primleri yükünün azaltılması,
- Mükellefin vergi sistemine güvenini sarsan vergi affı uygulamasının tamamen bir kenara bırakılması,
- Vergi idaresi ve denetiminin etkinleştirilmesi,
- Net artış teorisinin yürürlüğe sokularak vergi idaresinin elinin güçlendirilmesi,
- Bilgisayara dayalı mali bilgi toplama (istihbarat) ağının tüm Türkiye'de oluşturulması,
- Uluslararası işbirliğine devam edilmesi,
- Toplanan vergilerin yerinde harcandığına mükellefin inandırılması gerekir.

Burada belirtilmesi gereken diğer bir konu vergiye karşı gösterilen bir tepki olarak sermayenin sadece vergi cennetlerine değil, aynı zamanda düşük oranlı vergiler uygulayan ya da vergi tatili uygulamalarının ve istisna ve muafiyetlerin yaygın olduğu ülkelere de kaymasının bu anlamda değerlendirilmesi gerektiğidir. Çünkü burada önemli olan husus Türkiye'den kaçan sermayenin hangi ülkeye gittiğinden ziyade ne sebeple gittiğidir. Bildiğimiz üzere yakın zamanda Türkiye'deki vergi oranları ve SSK primlerinin yüksekliğinden şikâyetçi olan iş adamları

yatırımlarını Bulgaristan, Romanya gibi ülkelere kaydırmışlardır.

A. OY KAYMASI

Kanunların değişmesini sağlama yönündeki mükellef davranışlarından biri, verilen oyların yön değiştirmesidir. İktidardaki partiden desteğini çeken mükellef, oyunu vergi konusunda programlarını benimsediği başka bir partiye verebilir. Böylece iktidara gelen yeni parti, vergi alanında çıkaracağı kanunlar ve gerçekleştireceği düzenlemeler ile mükellefi kısmen de olsa vergi yükünden kurtarabilir. Başka bir partiye oy kaymasına neden olan böyle bir davranış biçimi, sonuçta mükellefin vergi yükünü hafifleten bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁶

IV. SONUÇ

Devletin kendi sınırları içerisinde yaşayan mükelleflere sunmak zorunda olduğu hizmetleri yerine getirmesi için temel finansman kaynağı olan vergilerin sosyo-psikolojik etkilerinin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Vergiler toplumsal yaşamın vazgeçilmez unsurları olmakla birlikte, bu unsurlar oluşturulurken bireylerin karar, tercih ve davranışları dikkate alınmazsa devlet açısından vergi kaybının yanı sıra daha önemli sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olur.

Bir toplumun oluşturulmasında ve o toplumun devamının sağlanabilmesinde temel finansman kaynağı olan vergi, eğer sınırları iyi belirlenmeden oluşturulmuşsa aynı zamanda o toplumun sona ermesine de neden olmaktadır. Bu nedenle ekonomik ve mali amaçlarının yanı sıra sosyal ve psikolojik hedefleri göz ardı edilmeden oluşturulan bir vergi sistemi toplum tarafından kabul edilir.

KAYNAKLAR

- AKTAN, Coşkun Can; Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi, İzmir-2003.

²⁴ AKTAN, Coşkun Can; VURAL, İstiklal; a.g.m., s.13.

²⁵ BİLİCİ, Nurettin; a.g.m., İnternet Erişim:

http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm (05.07.2007).

²⁶ DEMİR, İhsan Cemil; a.g.t., s.35.

- AKTAN, Coşkun Can; VURAL, İstiklal; "Vergi Rekabeti", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:22, Ocak-Haziran 2004.
- AKTAN, Coşkun Can; DİLEYİCİ, Dilek; SARAÇ, Özgür; Vergi, Zulüm ve İsyan, Phoenix Yayınevi, Ankara-2002.
- AKTAN, Coşkun Can; DİLEYİCİ, Dilek; VURAL, İstiklal; Vergileme Ekonomisi ve Vergi Psikolojisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.
- BİLİCİ, Nurettin; "Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye'deki Vergi Kaçakçılığına Etkisi ve Soruna Çözüm Arayışları", E-Yaklaşım, Haziran 2004.
- ÇOBAN, Hilmi; Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Amprik Bir İnceleme: Denizli Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli-2004.
- DEMİR, İhsan Cemil; Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Davranışları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon-1999.
- DEVRİM, Fevzi; Kamu Maliyesine Giriş, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2. Baskı, 1996.
- EYÜPGİLLER, Saygın; "Vergiden Kaçınma ve Vergi Peçelemesi", Yaklaşım, Sayı:113, Mayıs-2002.
- GERÇEK, Adnan; Türkiye'de Vergi kaçakçılığı ile ilgili Mükelleflerin Davranışları ve Tedbirlerin Etkinliği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa-1996.
- OSMANLIOĞLU, Gaye; Türkiye'de Vergi İdaresi Mükellef ilişkisinin Uyumlaştırılması Sorunu, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa-1992.
- Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri, (İstanbul İli Anket Çalışması), İnternet Erişim: http://archive.ism-mmo.org.tr/docs/yayinlar/kitaplar/malicozum76_ekkitap/2bolum.pdf (09.04.2007).
- SİNANOĞLU, Cengiz; Verginin Psikolojik Yönü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir-1994.
- TURHAN, Salih; Vergi Teorisi ve Politikası, Filiz Kitabevi, 1998.
- TÜRK, İsmail; Kamu Maliyesi, Turhan Kitabevi, Ankara-2006.
- UÇAK, Cemalettin ; "Vergilendirme Psikolojisi", Vergi Dünyası, Sayı:189, Mayıs-1997.
- http://www.gib.gov.tr/fileadmin/HTML/VI/GBG/Tablo_18.xls.htm
- <http://milliyet.com.tr/2005/05/28/ekonomi/axe-kool.html-34k> Erişim: 10/10/2006.